

ЧИ ЧОЛОВІК МАЄ ДУШУ?

Ф. В. Герман

Переклав

М. П. Б. Ясенівський.

Накладом Руської Книгарні

848-850 Мейн Ст.

Вінніпер, Ман.

Eugene Mudry

ЧИ ЧОЛОВІК МАЄ ДУШУ?

Ф. В. Герман

Переклав

М. П. Б. Ясенівський.

ЗБІРКА
ІВАНА ЛУЧКОВА

Накладом Руської Книгарні 848-850 Мейн Ст., Вінніпег, Ман.

Чи чоловік є чиста одиниця, наскрізь матеріальної природи, чи подвійне єство, складаюче ся з тіла і душі (духа)? Ми приймаємо за правду послідне і твердимо, що душа (дух) чинить в чоловіці нематеріальне окреме єство, котре є независиме від тіла, його перевищає, ним цілковито володіє. Наколи се буде доказане, тоді, ясно представить ся нам наша безсмертність. Бо й не було би вже і причини припускати, що з матеріальним тілом перестає існувати також і нематеріальний дух!

Духове єство може бути лише незнищиме! Бо-ж — очевидно — лише зложені тіла улягають розкладави; душа (дух) же є чистою одиницею — як про се твердить й філософія від Сократа аж до Фіхтога — і як чиста єдиниця не може душа (дух) розпасти ся.

Модерний (сучасний - повітний) матеріалізм розуміє чоловіка як лише чисто матеріальну істоту. Один з його першорядних заступників, Молешот, говорить: „З воздуха і пошулу є зложений чоловік, він є сумою (додачним числом) з родичній і пістунки, з місця

і часу, воздуха і погоди, гомону і сьвітла, з одежі і поживи; його воля се конечний наслідок всіх тих причин, привязаних до закону природи як планета до своєї дороги, рослина до своєї землі; думка є лише порушенням матерії, перенесенням мозкової матерії, — без ефору нема жадної думки; також сьвідомість є нічо инше як прикмета матерії.”

Так говорять собі многі люди і днесь. Хочуть дійти до такого висліду через точні наукові досліди. Релігія — так говорять собі — має до діла лише з ілюзіями (злудами, пустими надіями) але наука природи має до діла з фактами (з дійсними подіями).

Але чим є факти? Чи лише подіями у зми словом сьвітї? Чи є лише матеріяльні факти або також і духові? Чи факти, котрі я думаю, відчуваю, бою ся, надію ся і займаю ся ними, не є так само певними як матеріяльні, — як приміром — їсти або пити?

Чи християнство задля свого побідоносного походу по сьвітї — не повідомляє нас про могучі діла, котрі не можна собі вяснити на природній дорозї? Беттекс говорить: Поява сили, котра чинить паницю тверезим, — грішника праведним, гордого покірним, а злодія чесним, є признаною, незапереченою отже науковою правдою (фактом).”

„Є факти, про котрі може дізнати ся кожний, хто має здорові змісли, також

зв'іря. Але є і такі (факти), що вимагають високого розвитку духово-морального життя. Так природознавство як і релігія, мають до діла з фактами, релігія пояснює факти духові, а природознавство — факти помітні (що впадають в очі." (Пфенінесдорф). Хто хоче пояснювати цілий світ лише зміслово, а надзмісловий світ просто заперечує, той сам лише показує своє духове убожество,

бо: „Духовий світ замкнений не є,
Твій змісл лише, як серце вмре.”

Тих що надзмісловий світ заперечують, духових фактів не приймають, а мимо то зачисляють себе до науково поступаючих собі людей--стрічає насмішливий висказ Гетого (поета і ученого Німця):

„Ученого пана по тім мож' пізнати;
Чого не хватає, каже — за далеко;
що не розуміє, дума' — не буває;
чого не зрахує, брехнею вважає;
чого же не зважить, тягаром не чує;
що не мож' продати—нічо не вартує!”

Нинішня бундючна наука повинна вкінці признати, що всьо її знанє є лише фрагментом (недокінченою роботою, марницею), та, що є много світових загадок, (питань,) над котрими — навіть найзавзятійший дослідник мусить написати:

„Не знаємо того і знати не будемо.

Все те що ми про чудовий сьвіт знаємо, є чимсь малесеньким в порівнаню до того, чого ми про него не знаємо. Поза телескопом і лікарським ножом є річи, про котрі єще ніяка людська мудрість не мріє. А також, чим би то був сьвіт або чоловік, колиб його бутє і його єство можна було ясно осьвітити ручною лямпою людського розуму. І той бідолашний чоловік, що навіть не годен з'ясувати (вияснити) силу і матерію, сьдомість і безконечність, жите і смерть, сьвітло і темноту, підіймає ся збагнути істоту чоловіка і запевнити що: „він не має жадної душі, а повстав тільки з матерії (пороху)”. Є се великою похибкою — хотіти вияснити всьо духове єство — матеріальними причинами, хемічними процесами, (проявами) уложеннями атомів, воздухом і сьвітлом, одежою і поживою.

Коли-б наша одноцільна душа була лише збірним числом з фізіологічних (природно-тілесних) чинностей, тоді она була би чимсь иншим; не було би можливим ані правильно думати, ані пригадувати, ані розвивати розум і характер (спосіб думаня і поступованя). Що думанє є зависиме від діяльності мозку, се кождий знає. Але тим єще зовсім не доказано, що діяльність мозку є причиною (жерелом) духового житя. Дух і мозок — в найлучшому разі — можна представити собі як артиста і струмент. Артист — музик сїдає

перед інструмент музичний (пр. перед фортеп'яно) і грає на ній, коли хоче. Без інструмента музичного він сего не мігби вчинити, хочайби його гра не була зависима від доброти того інструмента. Жаден мудрий чоловік не буде твердити, що артист - музик є збірним числом поодиноких звуків або навіть — є то саме що інструмент музичний. Таким артистом є таож „я”, або душа (дух), що послугуєся мозком. Кождий, що лише раз тямующо подумав, повинен знати, що він не жде на довершуючі ся після прав природи зміни мозкових атомів (неподільних частин), але що він послугуєся мозком як інструментом, як довго саме він є єму потрібний, а часто більше — як він (мозок) є йому здатним.

Проявляє слабкий ум той, хто візника цінить низше коний або артиста — як його інструмент.” (Пфеніґсдорф).

З чого однакож ми могли би заключити, що в чоловіці є нематеріальне єство, котре ми зовемо душею або духом, і котре далеко перевищає тіло і уживає його як свій знаряд?

1. Чоловік знає себе як подвійне єство.

Він вважає себе за особу, самотійне єство, за „Я”, що від уродження аж до смерти, через всі окраї часу фізичного і морального розвитку і через всі пригоди рухливого життя остає

все тим самим. Кожний, що знайшов ся у мандрівці життя — може сказати: „Я був молодим, я постарів ся, я переживав щасливі хвили життя, я чинив добрі діла, я пошпотував ся”. Що же се є, що уважає себе за „Я”? Чи се є тіло? Деякі матеріялісти надіють ся еще відкрити кутик мозку, котрий виділить свідомість того „Я”. Інші — як пр. Бірхов — твердять рішучо й отверто, що те „Я” ніколи не дасть ся з’ясувати (вияснити). Если-б се „Я” було тілом, тоді каліки, що пострадали який член свого тіла, пр. око, ногу, руку, вже більше не уважали би себе за цілковиту особу. А прецінь, се всякому звісно, що й найбільше покалічений чоловік знає себе як цілковиту особу. Лише від тіла независиме єство може уважати себе за самотійне „Я”. — Ми бачимо таке „Я” також у інших людей. Що-же се є, що ми у інших людей цінімо і поважаємо? що лучить нас з ними; що у них з’неволює нас до зацікавлення, поважання і любови? Если-б сим було тіло, тоді тілесно бридкі або хорі і окалічені (сквошлявілі) люди не могли-б нас інтересувати (зацікавлювати). Ні, се є щось, чого ми не можемо бачити, ані пізнати дотиком, але щось, що творить істоту чоловіка, над ним панує, світить ся йому з очий і надає цілій тілесности певну благородність. Если-б се були зверхні гарні прикмети, тоді пристойні люди притягали-б нас

незвичайно і постійно, підчас коли власне єї часто нас прямо відшхають, як тільки ми до них зближимо ся і глибину їх серця пізнаємо.

Із сказаного слідує, що ми у нас самих і у інших людей знаємо єство, котре р'ізнить ся від тіла і жле в нїм лише як у мешканю.

2. Як подвійне єство оказуєть ся чоловік через свою величність (висшість) над звірятами.

Він не має деяких добрих прикмет звіринного сьвіта, бо-ж як тяжким являєть ся він супроти легкокрилого птаха, а як дрібоньким супроти слоня! Але хотяй би і як дуре його змісли (нюх, зір, слух, смак) не дерівнували ніжності і бистроті зміслів многих звірят, і хотяй як безпомічним він являєть ся супроти них, він знає себе так як щось цілком инше, неоднаке, безконечно висше чим природні єства. Він знає, що він укриває в собі щось, чого зьвірята не мають. Він має в собі щось; що чинить його сильнійшим від звіра, і його тілесні прикмети далеко перевисшає. Але на чім же полягає ся висшість? Чи в більшій скількості мозку? Більшість мозку напевно не завсїгди є доказом визначної інтелігенції (розвитости, образованости). Або чи в умислових здібностях? Сих (умислових здібностей) необразований Кафр не посіда-

є, а одначе він знає себе як щось далеко висшого (благороднішого) від звіряти. Ні, се є независима від матерії душа (дух) чоловіка.

Але поставмо влучно порівнянє між нами а звіром. Звіри мають гідний подиву інстинкт (природний, несвідомий потяг до чогось), котрий походить не від приучуваня, але є їм вроджений. Чоловік також має інстинкти. І не тільки се, але він є також самосвідомою інтелігенцією (свідомий свого розуму і своєї розвитости) котра тут плянує, думає і ділає (витворює). Якаж то велика пропасть існує між інтелігенцією (розвитостию) малпи, котра лише невільничо чоловіка наслідує, а інтелігенцією Ляйбніца, Канта, Баха або Наполеона! Ся величезна висшість походить від духа (душі), що лише одиноко у чоловіці мешкає і його від звіряти відріжняє, так як звіря ріжнить ся від рослини. Душу (житє) має і звіря, але оно не має плянуючого, творчого духа.

В тім лежить сила винаходу і творчости людського духа. Лише подумаймо про штуки і ремесла, техніку (науку про всілякі виробы, будови і промисли (інженерію, будівництво, будову машин, поправу ґрунтів) і науку і попробуймо всі ті факти (дійсности) приписати відділюваню мозку. Если інтелігенція вийшла від мозку і виділила сю думку — так як жолудок — жолудковий квас, то

ді також величина інтелігенції мусілаби відповідати величині мозку. Кит — приміром — має о много більший об'єм мозковий ніж чоловік. Окрім того єще — мозок китів посідає много фосфору, матерію, котрої конечно потребуємо при думаню. Чому-ж кит не випередив чоловіка у наукових дослідях?

Подумаймо дальше — про свобідну волю. Чоловік не є жадна безвольна машина, але свобідне єство, що що хоче, то діє, а діє, що хоче. Через волю оно (єство) означає себе в один або другий напрям і вибирає між добрим а злим. Правда — перебувано свобідну волю чоловіка заперечити а всі його чинности як вислід обставин означити, щоби учинити його невідвiчальним за зло. Але мимо всьо то полишилось в нїм переконанє про свою моральну відвiчальність, котру також і судя карний признає. Чи можна все те сказати пристосувати до звiрятт? Очевидно, що ні!

Дальше: людське тіло є точно з тих самих хемічних елементів (нервiв) збудоване як і инші організми (тіла природні). Але чи є матерії у звiрятт і рослини оказують такі самі глибоки нужди і плачу як у людей? Очевидно ні. І задля того самого вже чи не мусять она повзвати тіло і матерію чоловіка цілком инні права? У нас є щось, що чує і смiвчує, плаче і радїє, нарікає і веселить ся, а се-ж є — у нас мешкаючий дух. Дальше — у чоло

віщі є два прінципи (основи): добре і зле. Платон (філософ) запрягає до воза душі два коні, одного білого, другого чорного, котрих дійсні імена є — дух і тіло.

Арістотель (грецький філософ, що жив в роках 384-322 перед Хр.) порівнює злуку душі і тіла до терпіння, яке Етрускійські морські розбишаки задавали своїм жертвам, з котрих то кількох они убивали а їх трупів опісля з тілом прочих жиючих мучеників звязували. Ісус Христос сказав достопамятні слова: „Дух є охотний, але тіло немічне.” А про страшну борбу між тілом а духом, котру апостол Павло (Римлян 7.) описує, знають люди усіх мов. Чи сі два прінципи (основи) можна пояснити механічними діями у мозку? Ніколи! Так як печінка у чоловіці не може виділити дві су противні жовчі так і один мозок не може рівночасно витворити щось доброго і щось злого, що воюють проти себе.

Матеріялізм (напрям у філософії, який учить, що окрім матерії нема нічо на світі — то є — що поза тілом нема ніякого духа (душі) змагає пояснити чесноту і гріх через якість поживи. Тоді — Каїн, Ахав, Юда і Нерон їли злу поживу (пісну страву), Авель же, Мойсей і ап. Павло їли добру, вибагливу поживу. Після такого твердження то Давид в часі супружого віроломства мав їсти пісну, просту страву, а в часі — коли то він

писав свої псалми (пісні релігійні написані прозою) — їв добру, вибагливу страву. Але такі гадки є так недоречні, що ледви чи варта про них згадувати.

А тепер подумаймо про людський наклін до релігії. Чоловік є чоловіком лише через своє релігійне жите. Його злука з Богом відділяє його цілковито від звір'яти. Чи також і звір'я, коли оно в погідну ніч споглядає на безконечне число сонць, відчуває почуте щирої молитви — обожування, яке має чоловік? Ніхто ніколи не твердив, що наші воли і коні після нашого приміру до молитви згромаджують ся, горить своє домашнє богослуженє відбуває, тигр за свою силу Богу дякує, а змії Всевишньому пісню сичать. А протівно — не ма ані одного народа, котрий, хотяй би він був не знати як тяжко через нужду схудоблий, не мав би слова подяки - молитви для Бога, а у всіх осьвічених народів церкви, знамена і богослуженя свідчать про величезне місце, заняте в нашім серцю думкою о Бозі. Безперечно релігія належить до внутрішнього єства чоловіка і не є жадним чудацтвом, жадною припадковою слабостию, жадною надвишкою фосфору (фосфор — се рід мінерала, що сам світить в темноті) -- як се думає матеріалізм. Як то великою слабостию була би релігія чоловіка без безсмертного духа! Він, що мав би походити від батька мал

ни і матери малши, нехайсь виобрядує собі, що він є сотворений по образу Божому — і шукає, хотяй сам є лише матерією — у глибинах неба (вселенної) за сотворителем і добротворцем; він, що є лише звірятем, постійно молить ся до Бога, від котрого чує себе за гнісимим! Ні, релігійний наклін чоловіка походить лише і з його безсмертного духа, що Богом і для Бога є сотворений.

Із сказаного ясно видно, що у чоловіці є від тіла независиме, духове єство, що походить від Бога і вивиспає його (чоловіка) понад всі природні єства.

3. Як подвійне єство оказуєть ся чоловік через своє бажанє вічних дібр

Через всю жадобу розкопів нашого часу іде потяг невдоволення, нудьги. Ксждий гуляка остаточно признає, що всео те, що земля дає, не вдоволяє його. Всі бо ті, що подостатком уживали всяки^x дібр житя, помістили над ними (тими добрами) напись: „Всьо є марнота.”

Безвірний філзоф Едвард фон Гартман справедливо говорив: Як тільки чоловік дсбре над сим застановить ся, чого властиве він бажає, то пізнасть, що то є як наймногостороннійша, його природу виснажуюча (вичерпуюча) і як найтрівкійша розкіш (похить) котра зоветь ся блаженство.

Шілер (німецький поет, що жив в роках: 1759—1805) сьпіває:

Чи вечером, чи у ранку,
нігди я не дармував,
всьо-ж те, що шукав й бажав я,
не відкрив я, не пізнав!

Гете (німецький поет — що жив в р. 1749 — 1831), котрий як ніхто инший стояв на ясних височинах життя, сказав:

„В самій річи моє жите не було чимсь иншим як лише трудом і працею; я можу як слід сказати, що я у своїх сімдесять п'яти роках ані на протяг чотирох тижнів не мав вдоволення; було тягом наче вічне коченє ся каменя, котрого треба було завсїгди наново підносити.”

Звідки-ж походить се загальне невдоволенє? А звїря чує ся у своїм бутю задоволенє.. Когут не бажає бути орлом, заяць не відчуває охоти стати львом, а ґориль у лісах не стараєть ся о те, щоби стати королем, або поетом. Чому же чоловік не є вдоволений тим, чим єго окруженє надїляє і чому він бажає життя безконечного?

Коли потреби його тіла є легко задоволені, то потреби — вимоги його духа є ненаситні. Чому то — як вже Соломон говорив — око не насичує ся баченєм, а ухо слуханєм, чому

розум не заперестане пізнавати і досліджувати? Чому совість через усильне змагане осягнути сьвятість а серце — щасливість, блаженство, котрі то обоє є недостижні.

Чи можна-ж се инакше пояснити як тим, що ми є лише горожанами сего видимого сьвіта, але також маємо в собі і духа, що належить висшій вітчині і тужить за добрами вічності, за вічним щасливим житєм. Духове ество у нас не можна вдоволити хлібом і мясом, оно бо має високі, сьвяті вимоги, котрим туземні добра не відповідають.

Із сказаного виходить, що щасливість є природним потягом у чоловіці. Але где є такий потяг, мусить також бути і задоволене для него. Коли-б такий потяг (наклін) до щасливости не міг бути задоволеним, сповненим, то людська природа була би збудована на суперечности, і чоловік був би нещасливішим від зьвіряти, котрого змисли і бажаня не виходять у безміре як у чоловіка.

Мусить отже бути досконала щасливість, а що такої досконалої, повної щасливости, блаженства, на землі нема, то мусить та повна щасливість знаходити ся у невидимім сьвіті, у вічнім житю.

І певно, там туга і спрага нашого духа са повною щасливістю будуть заспокоєні.

Кернер (нім. поет і лікар що жив в роках 1786—1862) сьпіває очевидно так:

„Людські рани лише зільми
Гоять ся — усіх часів,
Покривцем перевязані:
Покривцем й мохом гробів.”

Вірочий же чоловік сьпіває у спокою і радости духа:

„Житя мого повна радість —
Небо є — той Божий трон;
Пашою все душі моїй
Є Ісус мій, Божий Син.
Потіха м'ні Христос Спас —
Викупив Він усіх нас!
Се, що серце втішає,
В тій величності сяє!”

IV.

Як подвійне єство оказуєть ся чоловік через неперемінність (незмінність) своїх духових спосібностей при безупинній зміні матерії.

Старі, з'ужиті складники матерії виділяють ся через легкі (легені), кишку, нирки, випар (визів) верстви товщи на шкірі і т.и. На тих чинностях спочиває удержане і ріст тіла. Зміна матерії довершуєть ся з ріжною скоростію; у м'яких частях тіла она (змiна

матерії) відбуває ся легше, а у твердих частях тіла як пр. в костях — тяжше і повільнійше.

Переміна матерії найскорше відбуває ся у крові, котра знова є скоро заступлена новою як її лише троха убу'ло. Також у мозку відбуває ся зміна матерії постійно так, що він (мозок) по якимсь часі цілковито відновлюєть ся. Як скоро се діє ся, точно не можна того означити. Старано ся доказати, що часть верхна великого мозку у пса може відновити ся в протягу яких десять тижнів. Як пересічний час, в котрім людське тіло цілком відмінює ся так, що оно є усьо цілком инше, приймають звичайно сім літ. Тому то Джін Павль — висьміваючи матеріялістичну думку, робив жартовливе предложенє, що супруги (мужі і жена) повинні би що кожних сім літ наново вінчати ся, позаяк они по таким часі — що сім літ — не ті самі особи були би, що то колись собі вірність присягнули. Колиб наші думки і спомини були лише продуктами мозку, а всьо вивчене і досьвідчене творило лише часть матерії, то в таким разі із виділенням мозковим складником мусіло би зникнути і наше знанє.

Коли-б колісе („колосклад“) годинника у сто літах двайцять або пятьдесят разів було відмінюване, відновлюване, то як же сей годинник міг би заховати вірний вигляд того,

що стільки разів було відмінюване? Можна-б собі і виобразити, що новими атомами (найдрібнішими частицями) зістали витворені нові духові сили, але як же було бї із давними думками? Спомин від дитиньства був би немислимий. Новотвір у мозку міг би приймати лише хвилеві вражіня, а по семи літах всьо передше навчене і пізнане мусіло би зникнути. Але надбане лишає ся помимо повтореної зміни мозку, коли оно раз устале не.

У дитиньстві пережиті хвилі, позістають сьвіжими аж до глибокої старости, а прецінь у тім часі лежить може шість до десяти змін мозкових.

Сим є як-раз доказано, що чоловік є не лише матерія, та що мозок не може бути думаючим принципом, думаючою основою, і що мусить бути у нїм (чоловіці) нематеріяльне єство, котре із зміною тіла не зміняє ся.

V.

Як подвійне єство оказуєть ся чоловік через свою нормальну (правильну, звичайну) духову діяльність (чинність) при хорійї і неповній мозковій масі.

Після погляду матеріялістів лані думка є так само виділинами мозку, як моч виділинами нирок а жовч виділною печінк. І чим

дрібніший і густіший є мозок, чим більше закрутів він посідає, тим більшою має бути сила духова чоловіка. Єсли річ дійсно так має ся, то з того виходив би остаточний висновок, що наше думанє (жите наших думок) в тій мірі буде обмежене (ослаблене), в якій мозок захоріє (занедужає) або є неповний, як раз так само як слабости жолудкові — лихим травленєм а слабости легких (легенів) — немочню віддиху спричиняють ся. Але в дійсности є оно инакше. Противно — є доказано, що при захорованю або скаліченю або по усуненю значних кусників мозкового укладу, була видна та сама сьвіжість духова (притомність духова).

Один лікар оповідає про одного молодого мушину, що був пострілений в голову двома кулями і по втраті значної скількості мозкової маси зістав вилічений, одначе був він навіть веселішим і второпнішим чим перед тим тяжким скаліченєм. Інший лікар, назви ском Пріхард, нотує факт, що в одній родині було трох хлопців, слабоумних, а один з них коли зістав був тяжко скалічений в голову, повернув до повного розуму.

Др. Семерінг між своїми спостереженнями нотує факт, що скалічені на чащі були розсуднішими так довго поки великі рани зіставали отворені. Др. Фрідрих оповідає про одного хлопця, котрий у мозочку мав опух ве-

личини ліскового оріха, але у життю не виявляв жадних неправельностей думаня, а навіть визначав ся великим таланом. Др. Найман оповідає про одного образованого купця, живого успособленя і великого розсудку,, в котрого мозку, коли він умер в пятьдесятім році життя, знайдено великий боляк наповнений сукровицею (ропою). Др. Гартман каже ось що: „Нема жадної мозкової часті, котру не знайдено би вже затверділою, розширеною або спараліжованою, без забуреня ума у життю раньше!”

Сі наведені случаї, а до котрих то можна би додати єще величезну скількість иньших, незаперечно доказують, що духове жите чоловіка походить не від мозку, та що далеко більше, у чоловіці є єство, котре думає, від мозку є независиме а употребляє мозок лише як прилад для своїх цілій.

Божевіле, котре належить уважати як на слідок занедужаня мозку, є многими подаване як доказ на те, що лише мозок витворює духову чинність, а ся устає (заникає), коли мозок захорує. Але не все так оно случаеть ся. В однім заведеню для божевільних — на 3084 осіб лише у двох показала ся неправильна форма чашки. Всі инші посідали цілком правильну форму чашки, а після того правдоподібно також і правильний склад мозку, позаяк форма чашки буває означена мозком.

„Очевидно лікарська наука сконстантувала (ствердила) і певні случаи, где божевілю товарищить розстрій мозку. Але розстрій мозку появляє ся звичайно при хронічним (постійним) божевілю, і не знати, чи він (розстрій) є причиною божевіля — або — нізним і поволі виступаючим наслідком того.” Анатомічний же розслід чашкових дірок многих божевільних не видав жадного сліду хоробливости мозку.

Божевіле буває звичайно спричинюваню якоюсь морально причиною — і оно кзично виставляє на перед свобідне єство, котре ріжнить ся від мозку. Причиною божевіля звичайно є гордість, нещаслива любов, втрата улюбленої особи, або чудацтво (фанатизм) релігійне. Як же тепер можна би пояснити, що мозок без духа бентежить ся (зворушує ся), коли ухо чує слова: „твій син умер,” „твого улюбленого (любого) навістило нещастє.” Як же ся сіра субстанція, се матеріяльне єство, що є лише щідилком почуваня (вразливости), може заслабнути із боязни перед Богом, що мав би не істнувати?

Треба згадати і про те, що також і божевільний посідає самосьвідомість (самопевність), змогу пониманя, змогу почуваня і змогу волі. Лише виходить він із мильних засновків (заложень) і веде особливе сонне житє. Він уважає себе пр. за короля і застосовує до

того ціле жите свого я із дивною упертостію (завзятістю).

До того треба єще додати, що після мно-гих спостережень кождий рід божевіля корот-ко перед смертію зникає, так що жите закін-чує ся звичайним, правильним — думанєм.

Не можна се приписувати нечайному ви-здоровленю мозку в хвили, коли ціла маши-нерія тіла перестає дійствувати, розкладаєть-ся. Ся обставина даєть ся — менше більше пояснити сим, що при наступаючим розкладі чоловіка, перешкода душі (духа) буває усу-нена і сей дух тоді проявляє ся у своїй нату-ральной повноті. Тому то се „Я” не могло бу-ти хоре ані також у тій хвилі в нічо розплис-ти ся, коли оно як раз виявляє ся у своїй велич-ности.

Так отже також і божевіле (дур) промаз-ляє за осібним істнованєм у чоловіці, котре ми духом (душею) зовемо.

б. Як подвійне єство оказуєть ся чоловік, ко-ли тіло через сон або до сну подібні обстави-ни є цілковито обездільнене.

Підчас сну чоловік є безтямний (непри-томний) а також ціла машинерія тіла нахо-дить ся у смерті-подібнім стані. Але „Я” у чо-ловіці жиє і не є нарушене. Що „Я” не спить, але, як то вже Кант (філзоф що жив в р.р.

1724—1804 твердив, є тягом чуйне — є неоспоримим фактом.

Позаяк чинности, що на-яві були почали ся, продовжали ся у сні. Ба — навіть в часі сну бувають роблені найтрудніші задачі, і розв'язувані найтяжші проблеми (наукові питання).

Коли собі постановимо, встати о певнім часі на другий день, то звичайно о тім часі пробудимо ся. Коли-б я було заснуло, то не могло-б було перервати сну тіла.

Дальше пригадую на сомнамбулізм (спосібність до гіпнотизму, сновиданє). Тіло лежить у смерті - подібнім сні, є без чуття, часто цілком здеревіле і у звичайній висоті температур. Битє серця і віддих є повільні. Очи хоробливо завернені до гори, цілком невразливі на найсильнїше сьвітло. Ухо є глухе на всякий крик. Лице загіпнотизованого дуже часто оказує ту саму охлялість як лице умершого. Однак підчас коли тіло лежить у такім стані, то дух (душа) розвиває понад звичайну міру високу діяльність. Він (дух) може незвичайно точно вдивляти ся у звязь тілесних прояв недуг; він (дух) часом веде цілком змінене духове житє. Необразовані особи говорять у звичайній бесїді про річчї котрі у несплячїм стані є цілком чужі їх думаню. Як же се пояснити, як не тим, що душа (дух) у тілі є самотійною істотою,

котра як раз через звільнене від тілесних органів розвивається свобіднійше? „Деякі загінотизовані особи поводилися так ясновидючо, наче-б вони були дві особи, вони почували себе як подвійні особи, часом з ріжнородними гадками, успособленнями і змаганнями обох „Я” істот. „Деякі ясновиди (загінотезовані) висловилися в такім дусі, що їм здається, наче-б їх душа (почуте того „Я”) зходила з голови до місця жолудка, в котрім вони оказували ніжнійше почуте, ба навіть хоробливу вражливість (дражливість).

Очевидно тут є ще тайни, котрі покищо не можуть бути вияснені.

Але стілько є се певним, що окрім тіла є у чоловіці свідоме „Я”, що у своїй діяльності до смерти-подібним станом тіла не є спинюване.

7. Як подвійне єство оказується чоловік при завмираню тіла, через що духовая сила не зменшується.

Єсли-б духове жите було лише дійством мозку і від тіла зависимим, то із занепадом тіла мусіло-б оно ставати ся слабшим і зникнути. Але не так оно є. Бувають старці, котрі при зігнутій постаті, зниділих членах і шідірваній усій будові тіла еще посідають усю енергію (силу) і повноту думаня і знаходяться на висоті духової здібности.

Вольтер (французський історик і філософ що жив в рр. 1694-1778) у сімдесятім році свого життя писав віршамп Танкреда (Танкред був героєм першого хрестоносного походу в р. 1098). Найкрасші трагедії (драматичні твори поважного і глибокого змісту) Софокля (грецького поета, що жив в рр. 495—406 перед Христом) походять з шістьдесять п'ятого року його життя. Тукідид (грецький історик, жив в рр. 471—401 перед Хр.) писав свою історію у сімдесятім році свого життя. Сократ (грецький філософ, жив в рр. 469—399 перед Хр.) умер в повній силі свого генія (творчого дару) у сімдесятім році життя. Плато (грецький філософ жив в рр. 429—347 перед Хр.) у вісімдесятім році свого життя писав свої „Права.” Поет Генрих Гайне (німецький поет, жив в рр. 1797—1856) у послідних роках свого життя був цілком знидлий на своїм тілі, скорчений і зморщений, так що його доглядачка могла нести його на своїх раменах як маленьку дитину. Параліж сягав аж до вщершка голови по однім боці. І попри все те лишив ся він бадьорим (моторним), сатарично-дотепним, жартовливим і як поет діяльним. Його поетичні твори із останніх літ його життя не ріжнять ся нічим від праць з його раньших здорових днів життя.

Єще виразнійшим виступає саможітьність духа і його незалежність від тіла при у-

мираню. Тілесне (животинне) жите завмирає. Бите серця устає, обіг крови стає повільним, віддих є тяжкий. Ноги, голінки, руки і рамена стають ся безчутними. Серце повільно розгонить кров по системі жил. Нервна сітка стає бездільною і відмовляє своїх телеграфічних услуг. Деякі хорі вже за жита розкладають ся (гниють.) Але попри все те повільно-умираючий є притомний, думає до ладу і ясно, інтересуєть ся окруженєм, говорить зрозуміло, робить запорядки наймудрійшого рода і оказує єще сильну волю. Ба навіть у сю хвилю многі думають єще бистрійше ніж давнійше за здорових днів жита. Про що они давно забули, оживає, запозиває (оскаржує) і судить або успокоює і розважає (потішає). До „Я” найчастійше не підкрадає ся думка знищення, але оно має дивне переконанє про дальше істнованє поза смертию, а радість про вічне жите преображує (показує в сьвітлости вдоволення) лице віруючого.

А також ті, що не хотіли щонебудь знати про дальше, позагробове жите, сьвідкують, що те вічне жите, в котре они — умираючи — пильно вдивляли ся, є страшною дійсністю. Коли Шляєрмахер догоряв (умирав), нечаяно промовив він: „У моім нутрі я переживаю найбільше божеські хвилі; мушу думати найтяжші філізофічні думки і они є

для мене цілковито в згоді з найтайнішими релігійними почуваннями.”

Лікар Горнеман, професор університету в Копенгазі оповістив письмо під заголовком: „О положеню чоловіка перед смертю.” Тут він виказує, що римський державник (дипломат), речник і письменник Ціцеро (умер 43р. перед Хр.) має слушність, коли він у однім із своїх творів говорить: Коли смерть зближає ся, то душа (дух) стає ся о много більше божеською.” Напевно божественність душі, її виспність понад матерію -- показує ся особливо тоді, коли тіло, з котрим она так тісно була злучена і котре її у її злеті тягом перешкаджало, стане мертве.

У таких справах інші не можуть нічо сказати, в котрих з'явили ся безспільности духа, ба навіть свідомість зникла. Смерть власне має найріжнородніші причини, тимто й найріжнородніші умовини (обставини) прояв. При безспільностях духа лежить в основі лигче особисте і случайне внутрішньої живучости запомороченє, котре супроти тамтого правила нічо не доказує.

Ми показали, що у чоловіці існує нематеріальне особливе єство, що чинить властивого чоловіка, що не лише ріжнить ся від тіла, але також його далеко перевисшає і його лише за свій знаряд уживає. Тому оно і переживає тіло і не може улягати розкладови (гни-

тю). Тому отже чоловік є безсмертний (невмірущий).

Правда — ми чуємо як дехто говорить: питане безсмертності мене не обходить, оно є для мене байдужим (оно мене не інтересує), я не потребую жадного вигляду на дальше існуванє по смерти, досить з мене сего земного життя. Але сї вискази в кождім поодинокім случаю не мають внутрішньої правди, а у найліпшій случаю основують ся на самообмані (самодурстві) і є у найгіршій случаю пустою чванливістю.

Чоловік є за високо поставлений, щоби він істнував лише для земного бутя. А радше він бачить у своїм житю на землі лише початок свого сьвідомого бутя. Напевно також єще прийде час, в котрім нинішня догма (правило віри) що до позагробового життя замінить ся у правило знаня.

(Конець.)

ЧИТАЙТЕ НОВУ ІСТОРИЧНУ КНИЖКУ

Ческий мученик

ІВАН ГУС

Його жите, наука і мученича смерть.

Паколи хочете знати хто був Іван Гус, що він учив і за що його спалили на стосі набудьте сю дорожню книжку з якої довідаєте ся про його благородну душу і силу волі, якої не зломил кати аж до останньої хвилини його життя. Книжка має 10 розділів, 254 сторін 17 образків. В гарній твердій оправі. **\$1.50**
Величезний образ І. Гуса перед Консілом **\$1.00**

RUSKA KNYHARNIA

850 MAIN STREET,

—

WINNIPEG, CANADA.

